

ONDERSTEUNING BIEDEN AAN PSYCHOGERIATRISCHE ZORGVRAGER

COLOFON

Boom Beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteurs: Cornelia de Ruiter
Inhoudelijke redactie: Tina Kemper

Titel: Ondersteuning bieden aan psychogeriatrische zorgvrager
ISBN: 978 90 372 6797 6
Eerste druk/ eerste oplage

© 2024 Boom Beroepsonderwijs | Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Auteursrecht ten aanzien van tekst- en datamining en machinelearning is nadrukkelijk voorbehouden.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van een (of meerdere) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom Beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUD

	Werken met dit keuzedeel	4
Hoofdstuk 1	Psychogeriatrische ziektebeelden en aandoeningen	7
	De werking van het brein	9
	Begrippen binnen de ouderenzorg	14
	Psychogeriatrische aandoeningen	16
	Gevolgen bij psychogeriatrische aandoeningen	24
	Begrippen	30
Hoofdstuk 2	Ondersteuning van de psychogeriatrische zorgvrager	35
	De zes pijlers van Positieve Gezondheid	36
	Levensgeschiedenis van de zorgvrager	39
	Observeren van de zorgvrager	41
	De vier fasen van psychogeriatrische ziektebeelden	43
	Ondersteunen van psychogeriatrische zorgvragers	48
	Begeleidingsmethodieken	51
	Zorgleefplan	56
	Professionele communicatie met de zorgvrager	58
	Wel en niet doen tijdens een gesprek	61
	Wet langdurige zorg (Wlz)	63
	Rouw en rouwverwerking	66
	Omgaan met diversiteit	69
	Begrippen	77
Hoofdstuk 3	Omgaan met onbegrepen gedrag	81
	Wat is onbegrepen gedrag?	82
	Oorzaken van onbegrepen gedrag	85
	Omgaan met onbegrepen gedrag	87
	Methoden voor het signaleren van gedrag	90
	Vaardigheden bij onbegrepen gedrag	93
	Medicatie bij gedrags- en stemmingsproblemen	97
	Wet zorg en dwang	99
	Begrippen	103
Hoofdstuk 4	Uitdaging	105
	Index	109

WERKEN MET DIT KEUZEDEEL

Digitale leeromgeving

Bij sommige opdrachten heb je hulpmiddelen nodig, bijvoorbeeld filmpjes, formulieren of een link naar een website. Deze staan allemaal in de digitale leeromgeving. Het icoontje in de vorm van een wereldbol verwijst naar de digitale leeromgeving. Om hier te komen ga je naar digitaal.boomonderwijs.nl/beroepsonderwijs.

Eerste keer inloggen in de digitale omgeving

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken, moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

Ondersteuning bieden aan psychogeriatrische zorgvrager

Dit keuzedeel gaat over zorgvragers met een psychogeriatrisch ziektebeeld, iets waar je als zorgverlener waarschijnlijk steeds vaker mee te maken krijgt. In dit keuzedeel leer je meer over psychogeriatrische ziektebeelden. Daarbij zul je geregeld ook gedragsproblematiek tegenkomen. In dat geval moet je weten hoe je met dit gedrag kunt omgaan.

Je leert over verschillende psychogeriatrische aandoeningen en hoe je hierop kunt inspelen. Ook leer je hoe je psychogeriatrische zorgvragers en hun naasten kunt ondersteunen, en kunt aansluiten bij hun wensen en behoeften. De nadruk ligt hierbij op het waar mogelijk stimuleren van de eigen kracht en eigen regie.

Dit keuzedeel maakt jou als zorgverlener beter in staat voor zorgvragers met psychogeriatrische aandoeningen te zorgen. Dit verbetert je kansen op de arbeidsmarkt.

Omwille van de leesbaarheid wordt de zorgvrager in dit keuzedeel steeds met 'hij' of 'zijn' aangeduid. Waar 'hij' of 'zijn' staat, kan uiteraard ook 'zij' of 'haar' worden gelezen.

Bekijk het filmpje.

Het filmpje laat zien dat mensen met een psychogeriatrisch ziektebeeld, in dit geval dementie, er nog steeds zijn. Het zijn mensen met verlangens, met behoefte aan verbinding en troost. Ze zijn geen lege huls. Ze doen ertoe. Ze willen, net als wij, gezien en gehoord worden. Hun leven is complexer geworden, maar nog steeds de moeite waard. Ze kunnen het alleen soms zelf vaak niet meer goed uiten. Daarom is het belangrijk goed te observeren. Dit betekent dat je goed moet luisteren of kijken naar wat de zorgvrager jou wil vertellen, want van dichtbij zie je meer. Het is voor jou als zorgverlener daarmee belangrijk dat je niet alleen ondersteuning kunt bieden, maar ook kennis hebt van gedrag dat hoort bij psychogeriatrische zorgvragers.

Leerdoelen

1. Je hebt kennis van verschillende psychogeriatrische aandoeningen.
2. Je hebt kennis van psychogeriatrische aandoeningen gecombineerd met somatische aandoeningen.
3. Je weet wat de gevolgen zijn van psychogeriatrische aandoeningen voor het geestelijke en fysieke welbevinden en het gedrag van de zorgvrager.
4. Je kent de begrippen gerontologie, geriatrie, gerontopsychiatrie, psychogerontologie, psychogeriatric.
5. Je hebt kennis van de werking van het geheugen en de relatie hiervan met psychogeriatric.
6. Je hebt kennis van angsten, depressies en gedragsstoornissen die vooral bij ouderen voorkomen.
7. Je hebt kennis van psychomotoriek en het belang van bewegen.
8. Je hebt kennis van oorzaken, verklaringen en vormen van onbegrepen gedrag bij psychogeriatrische zorgvragers.
9. Je weet wat de gevolgen zijn van onbegrepen gedrag voor het functioneren van psychogeriatrische zorgvragers en de omgeving.
10. Je kent de verschillende (behoeften binnen) levensfasen en hoe deze bij psychogeriatrische zorgvragers naar voren kunnen komen.
11. Je weet wat de gevolgen zijn van veelgebruikte medicatie voor gedrag en stemmingen.
12. Je kent eenvoudige testen en signaleringsmethodieken die gebruikt worden bij psychogeriatrische zorgvragers.
13. Je kent diverse benaderingswijzen, zoals de ABCs-methode en belevingsgericht werken.
14. Je hebt kennis van het rouwproces / de verwerkingsstrategieën (ook in relatie tot mantelzorgers).
15. Je hebt kennis van culturele verschillen in de kijk op psychogeriatric en de invloed hiervan op het gedrag van mantelzorgers.
16. Je hebt kennis van de impact van levensstijl, seksuele geaardheid, religieuze achtergrond en cultuur op het gedrag en de voorkeuren van de zorgvrager en mantelzorger.
17. Je weet wat zorgzwaartepakketten (zorgprofielen) zijn.
18. Je weet hoe je de kwaliteit van het leven van de psychogeriatrische zorgvrager centraal moet stellen.
19. Je kunt verschillende manieren van communiceren inzetten om te communiceren met psychogeriatrische zorgvragers.
20. Je hebt kennis van de Wet zorg en dwang.
21. Je kunt mantelzorgers en familie adviseren, hun ondersteuning bieden en hen betrekken bij de zorg.

Dit keuzedeel bestaat uit:

- *Theorie, begrippen en opdrachten*
Hierbij leer je over en oefen je met de praktijk. In sommige opdrachten werk je aan beroepsproducten; deze opdrachten herken je aan [BP]. Deze beroepsproducten kun je verzamelen in je portfolio en je hebt ze nodig om de uitdaging aan het einde van het keuzedeel goed af te ronden.
De beroepsproducten in dit keuzedeel zijn:
 - *Dementie in beeld*
 - *De professional in de klas*
 - *Ondersteuning bieden aan een zorgvrager*
 - *Gedragsverandering*
 - *Interview met een naastbetrokkene.*
- *Test je kennis*
Hiermee kun je zelf je kennis van de theorie testen.
- *Uitdaging*
Dit is het eindproduct en de afronding van het keuzedeel. Hier werk je gedurende het hele keuzedeel naartoe. En hier word je op beoordeeld.
Voor de uitdaging van dit keuzedeel maak en houd je een presentatie. De presentatie laat zien hoe je ondersteuning biedt aan een zorgvrager met een psychogeriatrische aandoening. Je laat zien wat de gevolgen zijn van het ziektebeeld, met welke vorm van onbegrepen gedrag je te maken krijgt en hoe je een passende manier van ondersteuning biedt.
- *Theorietoets*
Je docent besluit of je ter afsluiting een theorietoets maakt.

HOOFDSTUK 1

PSYCHOGERIATRISCHE ZIEKTEBEELDEN EN AANDOENINGEN

Mensen met een psychogeriatrisch ziektebeeld vormen een kwetsbare, vooral oudere doelgroep. Vaak zijn het zorgvragers die onvoldoende in staat zijn nog volledig voor zichzelf te zorgen. Psychogeriatrische aandoeningen zijn er in verschillende vormen. In dit hoofdstuk leer je over veelvoorkomende problematiek en ziektebeelden die passen binnen de psychogeriatric. Het hoofdstuk begint met een uitleg van de werking van het brein.

Aan het eind van dit hoofdstuk

1. heb je kennis van de werking van het brein
2. ken je het verschil tussen psychogeriatric, gerontologie, geriatrie, gerontopsychiatrie en psychogeriatric
3. heb je kennis van verschillende psychogeriatrische ziektebeelden
4. heb je kennis van de gevolgen van een psychogeriatrisch ziektebeeld voor het functioneren van zorgvragers en hun omgeving.

Opdracht 1 Oriëntatie Psychogeriatrische ziektebeelden en aandoeningen

Bekijk het filmpje.

- a. Beschrijf wat jou opvalt aan het gedrag van deze meneer.

- b. Zou jij aan dementie denken als je deze meneer in de supermarkt tegen zou komen? Hoe zou jij reageren?

- c. Ken je mensen met dementie in je omgeving? Beschrijf een aantal opvallende gedragingen van deze mensen.

Opdracht 2 Welke zorginstanties ken je?

Ga op zoek naar een hulpinstantie die ouderen met een psychogeriatrische aandoening ondersteunt. Bijvoorbeeld een instelling thuiszorg, of een verzorg- en/of verpleeghuis met een psychogeriatrische afdeling.

- a. Kijk in je omgeving welke hulpinstantie of welke woon-zorginstelling er is voor ouderen met een psychiatrische problematiek.
b. Noteer de naam en contactgegevens.

- c. Met welk type aandoeningen hebben zorgvragers met een psychogeriatrische aandoening te maken?

- d. Verzamel informatie over de instelling in relatie tot psychogeriatric:

1. Geef aan wat de instelling precies doet.
2. Geef aan wie er terechtkunnen.
3. Met welke partijen werkt de instelling samen?
4. Welke behandel- en begeleidingsvormen zijn er?

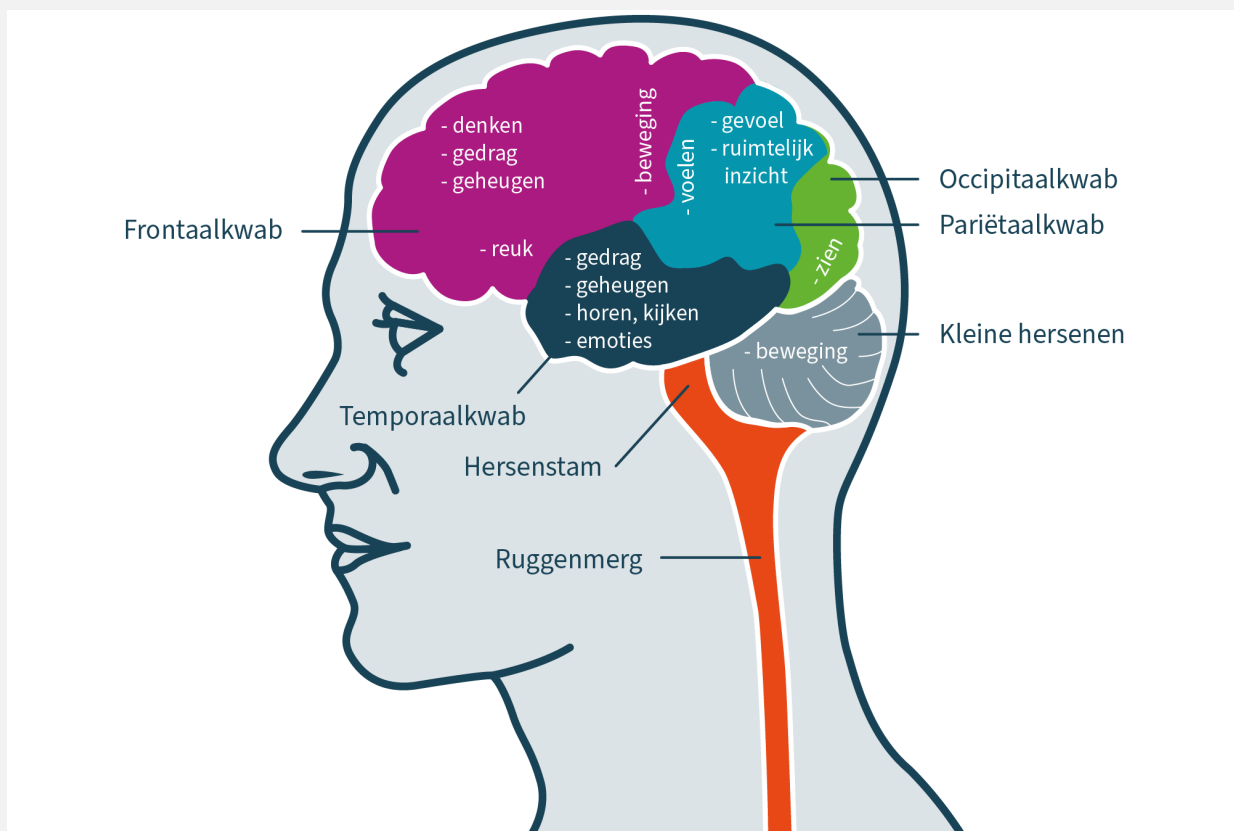
Maak hiervan een kort verslag. Zo heb je alvast een idee wat er allemaal bij de instantie gedaan wordt en wat je kunt verwachten. Lever dit verslag in bij je docent.

De werking van het brein

De hersenen zijn het meest ingewikkelde orgaan van het menselijk lichaam. Hiermee doe je al je denkwerk. Je onthoudt, hebt emoties, loopt van a naar b, maakt je zorgen, droomt over de toekomst en bestuurt je lichaam met je hersenen. Dit orgaan is buitengewoon complex. Alles hangt met alles samen. De hersenen kun je zien als een reeks van netwerken. In de hersenen zijn verschillende gebieden die samenwerken om slechts één enkele functie uit te kunnen oefenen, bijvoorbeeld zien.

Brein

De hersenen worden ook het brein genoemd. Ze liggen beschermd in de schedel en vormen het centrum van het centrale zenuwstelsel. Deze 'grijze massa' weegt ongeveer 1330 gram. In je brein worden allerlei vitale lichaamsfuncties (zoals ademhaling en hartslagfrequentie) gereguleerd en vinden belangrijke **cognitieve** processen plaats, zoals denken en voelen. Ook de besturing van de **motoriek** van het lichaam (zoals het bewegen van armen en benen) wordt gecoördineerd in de hersenen. De hersenen zelf voelen geen pijn, maar registreren wel de pijn die je ergens anders in het lichaam voelt.

Werkingsgebieden van de hersenen.

Hoe werkt het brein?

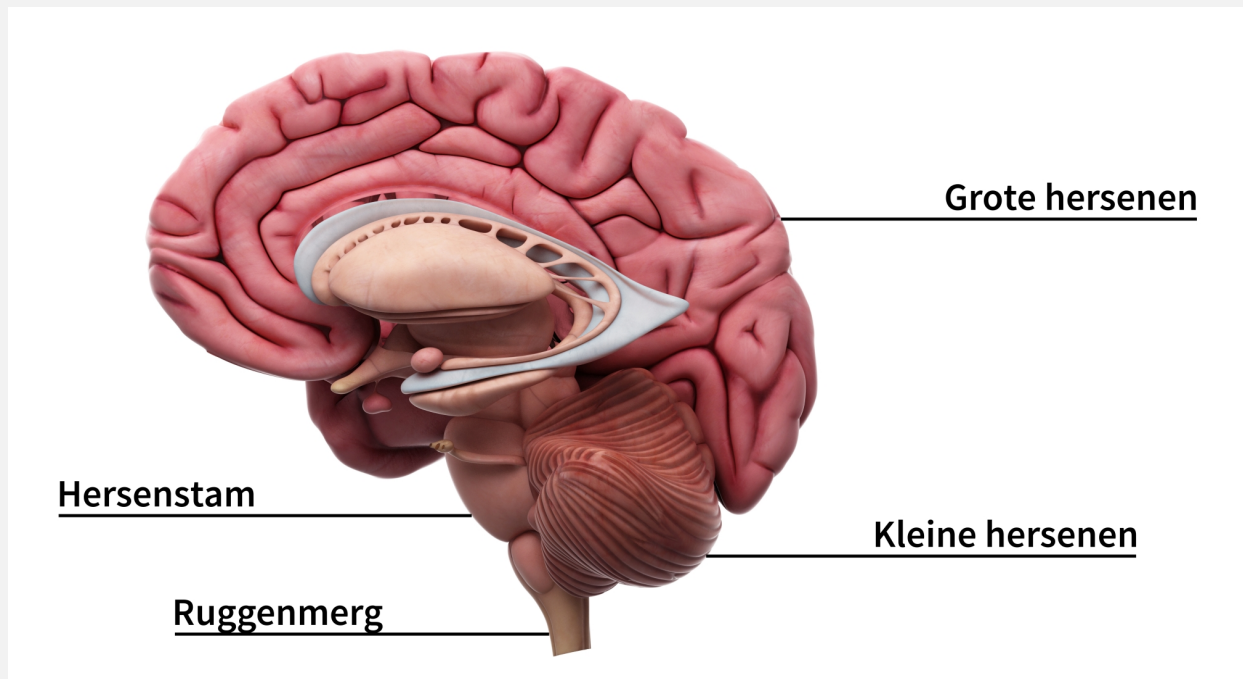
De hersenen bevatten heel veel zenuwen, die allemaal weer in contact staan met heel veel andere zenuwen. De hersenen bestaan uit de zogenoemde witte en grijze stof. De grijze stof ligt vooral aan de buitenkant van de hersenpan en de witte stof zit er middenin. In de grijze stof liggen de cellichamen van de zenuwen. Dit is de plek waar alle informatie wordt verwerkt.

De witte stof bevindt zich aan de binnenkant van de hersenen. In de witte stof zitten de uitlopers van de zenuwcellen die ervoor zorgen dat de grijze stof in de hersengebieden met elkaar is verbonden, zodat elektrische signalen kunnen worden doorgegeven.

Drie belangrijke gebieden in de hersenen

De hersenen bestaan uit drie belangrijke gebieden:

- hersenstam (met zenuwbanen)
In de **hersenstam** sluiten de hersenen aan op het ruggenmerg. De hersenstam controleert de basisfuncties, zoals ademhaling, hartslag, zweten, bloeddruk, slapen en waken en lichaamstemperatuur.
- cerebellum (kleine hersenen)
De kleine hersenen zorgen voor de motorische bewegingen. Door te oefenen leer je bijvoorbeeld lopen, fietsen of typen zonder er bij na te hoeven denken.
- cortex (grote hersenen)
De grote hersenen stellen je in staat iets waar te nemen en op te slaan. Hier ligt de geheugenfunctie.

Verschillende gebieden in de hersenen.

Twee helften

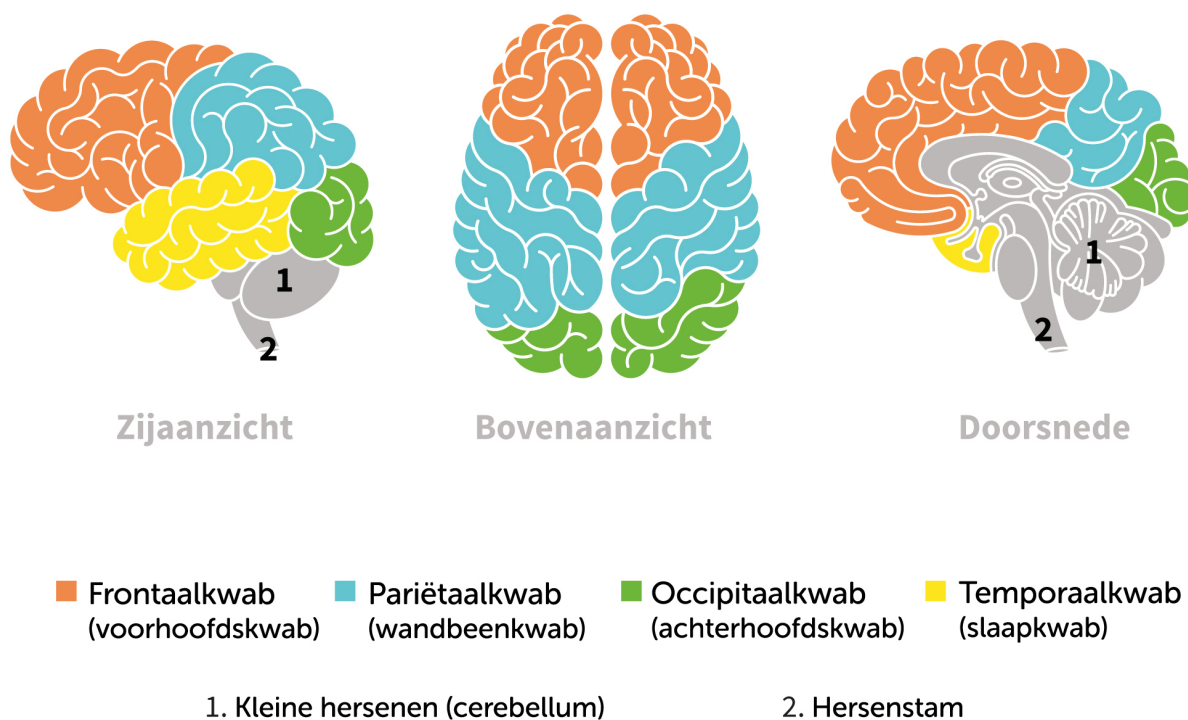
Het brein bestaat uit twee helften, die **hemisferen** worden genoemd. Omdat de zenuwen elkaar kruisen als ze de hersenen binnenkomen, bestuurt de linkerhersen helft de rechterkant van het lichaam, terwijl de rechter helft de linkerkant bestuurt. Iedere helft heeft ook gespecialiseerde besturingsfuncties. De linkerhersen helft controleert de verbale functies, zoals praten, schrijven, lezen en rekenen. De rechterhersen helft controleert visueel ruimtelijke functies, zoals het visuele geheugen en muziek. Maar dit is niet altijd zo. Bij linkshandigen kan het patroon omgewisseld zijn.

Vier kwabben

De twee hersenhelften zijn opgebouwd rondom vier hersenkamers. Deze noem je ook wel **ventrikels**.

De grote hersenen bestaan uit vier kwabben of lobben, die elk hun eigen specifieke functies hebben:

- frontaalkwab (voorhoofdskwab)
- pariëtaalkwab (wandbeen- of zijkwab)
- occipitaalkwab (achterhoofdskwab)
- temporaalkwab (slaapkwab).

De plaats van de vier hersenkwabben.

Kwabben	Functie
Frontaalkwab	De frontaalkwab zit net achter het voorhoofd. Deze speelt een rol in de controle van emoties, sociale vaardigheden, persoonlijkheid, impulsen en gedrag.
Pariëtaalkwab	De pariëtaalkwab zit net achter de frontaalkwab. Dit gedeelte is verantwoordelijk voor het ontvangen en verwerken van gevoelswaarnemingen zoals pijn, hitte, koude en vormen.
Occipitaalkwab	De occipitaalkwab ligt tegen het achterhoofd, achter de pariëtaal- en temporaalkwab. De belangrijkste functie van deze kwab is het zien.
Temporaalkwab	De temporaalkwab ligt onder de frontaal- en pariëtaalkwab, net boven het oor. Dit is het controlecentrum voor de zintuiglijke waarnemingen horen, proeven en ruiken en ook gehoor en geheugen.

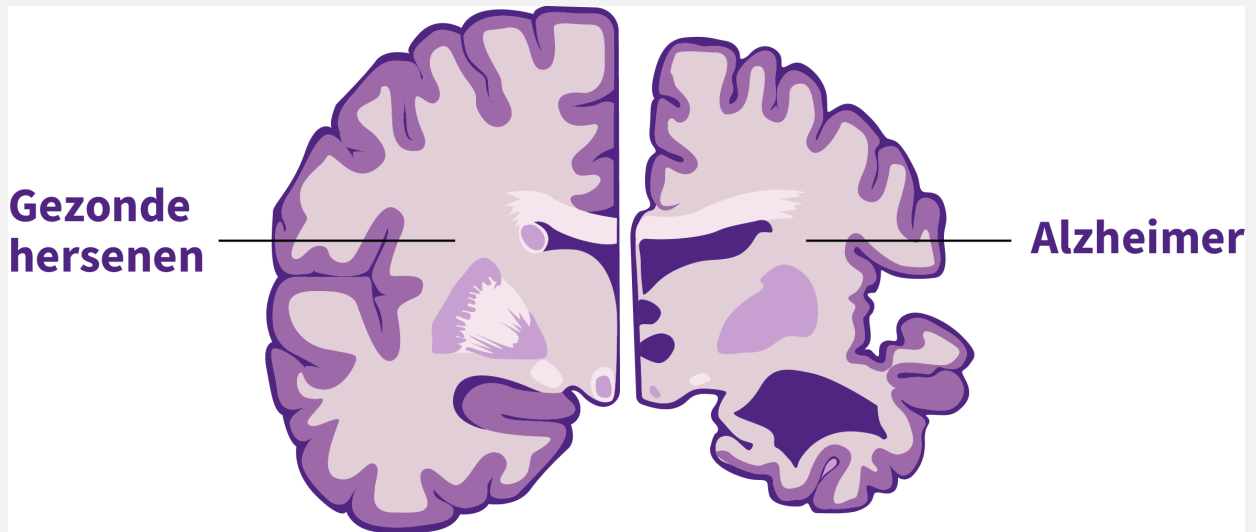
Wat gebeurt er in de hersenen bij dementie?

Dementie is een verzamelnaam voor tientallen verschillende hersenziekten. Bij elke soort dementie worden andere delen van de hersenen beschadigd – zeker in het begin, als de ziekte net is ontstaan. Veel soorten dementie beginnen altijd op dezelfde plaats in de hersenen. Dit verklaart waarom je bij mensen met dezelfde ziekte vaak dezelfde symptomen kunt herkennen.

- De ziekte van Alzheimer is de bekendste soort dementie. Alzheimer ontstaat in de **hippocampus**. Dat is een klein hersengebied in de vorm van een zeepaardje. Het bevindt zich in de temporaalkwab.
- Bij frontotemporale dementie (FTD) worden de gebieden van de frontaalkwab en temporaalkwab het eerst aangetast.
- Bij Lewy-body-dementie is de hersenstam vaak als eerste beschadigd.
- Bij vasculaire dementie gaan de verbindingen kapot door slechte doorbloeding van de hersenen.

Dementie kan dus beginnen in een van de hersengebieden die we op deze pagina hebben besproken. In welk gebied de aandoening begint, bepaalt welke gevolgen als eerste te merken zijn. Maar tegelijkertijd verspreidt de ziekte zich ook naar andere hersengebieden.

Een psychogeriatrische aandoening is een chronische (langdurige) hersenaandoening, die de hersenen steeds verder beschadigt. Door de beschadigingen functioneren de hersenen steeds minder goed en ontstaan er problemen met informatie verwerken, dingen doen en onthouden, praten en begrijpen, en concentreren.

Hersenziekten beschadigen het brein.

Opdracht 3 De werking van de hersenen

Wil je weten in welk gebied van de hersenen dementie ontstaat en wat hiervan de gevolgen kunnen zijn, dan is het belangrijk dat je kennis hebt van de werking van het brein.

- a. Geef bij elk nummer de naam van dit gedeelte van de hersenen aan.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

- b. Wat zijn de functies van de volgende hersengebieden?

Hersengebied	Functie
Hersenstam	
Cerebellum	
Cortex	
Linkerhersenhalft	
Rechterhersenhalft	